

- *Наукові повідомлення молодих учених установ НАН України (доповідачі — кандидат біологічних наук А.М. Рабокоть; кандидат історичних наук М.С. Байдак; доктор технічних наук Р.С. Одарченко)*
- *Про діяльність мовознавчих установ НАН України в галузі лінгвістичних експертиз (доповідач — член-кореспондент НАН України Б.М. Ажнюк)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ 15 вересня 2021 року

Перед початком засідання Президії НАН України 15 вересня 2021 р., яке відбувалося в режимі відеоконференції, президент НАН України академік НАН України А.Г. Загородній привітав першого віцепрезидента НАН України академіка НАН України В.П. Горбуліна з присвоєнням йому звання Герой України з врученням ордена Держави «за визначні особисті заслуги у розбудові української державності, зміцненні системи національної безпеки та оборони, багаторічну плідну наукову діяльність», а також поздоровив учених Академії, яких було відзначено державними нагородами з нагоди Дня Незалежності України.

Далі члени Президії НАН України заслухали наукові повідомлення молодих учених НАН України.

У виступі наукового співробітника Державної установи «Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України» кандидата біологічних наук **Анастасії Миколаївни Рабокоть** на тему «Поліморфізм довжини інтронів генів тубуліну як ефективний інструмент генетичної диференціації рослин» (докладніше див. с. 30) було зазначено, що молекулярно-генетичні маркери ефективно використовують для вирішення багатьох проблем сучасної генетики, геноміки та молекулярної селекції рослин.

Усе більшого практичного застосування набуває оцінка поліморфізму довжини інтронів генів (ILP). Універсальність, відтворюваність та інформативність ILP-маркерів дозволяє проводити ДНК-профілювання та генотипування рослин. Однією з надійних ILP-маркерних систем є оцінка поліморфізму довжини інтронів генів β -тубуліну (TBP) — білка, який є ключовим елементом мікротрубочок еукаріотичних клітин і забезпечує їх поділ, підтримання форми та внутрішньоклітинний транспорт. Однак, оскільки цей метод досить новий, важливим завданням є перевірка його ефективності для генотипування рослин, а також для застосування на однодольних і дводольних рослинах.

У доповіді наведено результати системної оцінки можливості та ефективності застосування системи молекулярних

Виступ кандидата біологічних наук Анастасії Миколаївни Рабокони

Виступ кандидата історичних наук Мар'яни Степанівни Байдак

маркерів, основаної на наявності інтрон-специфічного поліморфізму ДНК у родині генів β -тубулінів. Розглянуто раніше набутий досвід використання ТВР-методу та його модифікацій при аналізі однодольних і дводольних рослин на міжвидовому та внутрішньовидовому рівнях. Показано, що маркерну систему можна успішно використовувати для диференціації та генотипування видів, популяцій, сортів та сортозразків однодольних і дводольних рослин.

Уперше за допомогою ТВР-аналізу було ідентифіковано та диференційовано сорти важливих сільськогосподарських культур вітчизняної селекції. Досліджено внутрішньосортової гетерогенність сучасних сортів льону

української селекції. Продемонстровано можливість використання ТВР-методу в молекулярно-генетичних дослідженнях злакових сільськогосподарських рослин, проведено дослідження їх диких родичів. Отримані дані важливі як для поліпшення агрономічних характеристик злакових культур, так і в дослідженнях генетичних відмінностей між популяціями, що зростають у різних екологічних умовах. ТВР-метод може бути корисним для оцінки генетичної чистоти та однорідності сортів і застосовуватися в молекулярно-філогенетичному аналізі.

Загалом показано високу ефективність та простоту використання ТВР-методу для диференціації різних сортів, популяцій та видів рослин, що може бути використано як для фундаментальних досліджень у галузі молекулярної генетики, так і для вирішення практичних завдань селекції.

Далі учасники засідання заслухали виступ наукового співробітника Інституту народознавства НАН України кандидата історичних наук **Мар'яни Степанівни Байдак** на тему «Українки в збройних конфліктах: соціокультурний вимір» (докладніше див. с. 36).

У доповіді йшлося про те, що зазвичай історія воєн асоціюється з бойовими діями, політичними й мілітарними питаннями, і тривалий час науковці надавали війні лише чоловічих смислів. «Антропологічний поворот» та жіночі студії вивели історію жінок з маргінесу історичних досліджень. Вивчаючи історію збройних конфліктів, не можна оминати жіночий досвід. Повсякчас війни руйнували звичний спосіб життя всього суспільства, а відтак і жінок, змушували створювати нові стратегії виживання. Освоєння жінками невідомих і недоступних раніше ролей, психологічне самопочуття, фізичні небезпеки, нетипові вчинки, які так чи інакше впливали на розвиток українського суспільства, — це також частина такої широкої теми, як «війна».

Досвід українок у двох світових війнах та сучасній війні на сході України стосується одночасно приватної, військової, політичної, національної сфер життя, що дає змогу говорити

про індивідуальність і унікальність життєвих стратегій та моделей поведінки, а також визначити правила, за якими жило/живе, розвивалося/розвивається українське суспільство.

У виступі старшого наукового співробітника Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України доктора технічних наук **Романа Сергійовича Одарченка** на тему «Методи тестування та підвищення ефективності стільникових мереж 5G» (докладніше див. с. 43) йшлося про використання в найближчому майбутньому широкопasmового доступу на базі технологій мобільного зв'язку четвертого (4G) та п'ятого (5G) покоління. На вирішення питань щодо впровадження технологій 4G на території України спрямовано зусилля найбільших операторів стільникового зв'язку, але у світі вже поступово починають запроваджувати технології 5G. При цьому вплив цих технологій на сучасне суспільство важко переоцінити. Стільниковий зв'язок сьогодні став нормою, а технології мобільного зв'язку є найбільш затребуваними.

Для підвищення ефективності стільникових мереж в Україні варто використовувати досвід розвинених європейських країн, удосконалюючи його та розробляючи нові рішення. Так, у рамках двох наукових проєктів за програмою «Горизонт-2020» (5G-Xcast, 5G-TOURS) отримано нові результати, які дали змогу підвищити ефективність стільникових мереж 5G. Третій проєкт, 5GASP, тільки розпочався, проте має амбітну мету, яка полягає у створенні платформи для автоматизованого тестування та валідації додатків, що розробляються для використання у мережах п'ятого покоління.

В обговоренні повідомлень молодих учених НАН України взяли участь директор Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України академік НАН України Я.Б. Блюм; академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України академік НАН України Г.А. Скрипник; академік-секретар Відділення інформатики НАН України академік НАН України О.М. Хіміч; президент НАН України академік НАН України

Виступ доктора технічних наук Романа Сергійовича Одарченка

А.Г. Загородній; віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік НАН України В.Л. Богданов; віцепрезидент НАН України, голова Секції хімічних і біологічних наук НАН України академік НАН України В.Г. Кошечко; академік-секретар Відділення загальної біології НАН України академік НАН України В.Г. Радченко; віцепрезидент НАН України член-кореспондент НАН України О.О. Рафальський; академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтев.

Президія НАН України схвалила заслухати наукові повідомлення і доручила Комісії по роботі з науковою молоддю НАН України разом із Науково-організаційним відділом Президії НАН України під час підготовки проєкту постанови Президії НАН України про відкриття додаткових відомчих тем для молодих учених-доповідачів передбачити додаткові кошти на виконання їхніх наукових досліджень.

* * *

Далі члени Президії НАН України заслухали доповідь директора Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України члена-кореспондента НАН України **Богдана Миколайовича Ажнюка** про діяльність мовознавчих установ НАН України в галузі лінгвістичних експертиз (стенограму див. на с. 24).

Виступ члена-кореспондента НАН України Богдана Миколайовича Ажнюка

У мовознавчих установах НАН України успішно здійснюються теоретичні та прикладні дослідження з лінгвістичної експертології — актуального наукового напрямку, що виник на суміжжі мовознавства та юриспруденції і за-свідчив свою ефективність у правозастосуванні й судочинстві, захисті мовних прав носіїв державної мови, мов корінних народів і національних меншин в Україні та в утвердженні принципу верховенства права.

Протягом останнього десятиліття в мовознавчих установах НАН України вийшла друком низка науково-теоретичних публікацій, які узагальнюють результати опрацювання значного за обсягом і різнопланового за лінгвістичною природою емпіричного матеріалу, зокрема ґрунтовні студії Б.М. Ажнюка «Лінгвістична експертиза як науково-дослідний жанр», «Мовні права zagrożених мов: діахронічна проекція», «Ukrainian Language Legislation and the National Crisis» та Л.В. Ажнюк «Методика семантико-текстуальної експертизи у справах про документальні спори», «Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції», «Лінгвістична параметризація мовного злочину», «Параметризація заклику в лінгвістичній експертизі», «Hate speech against the background of the Ukrainian-Russian bilingualism» та ін.

Експертні висновки, що надавалися мовознавчими установами Академії та Державним підприємством «Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України» державним ор-

ганам (Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Генеральній прокуратурі України, Службі безпеки України, Національному антикорупційному бюро України та ін.), а також на запити громадських організацій, стали основою численних судових рішень починаючи від судів першої інстанції до апеляційних судів, Вищого господарського суду та Конституційного Суду України, використовуються в парламентській діяльності.

Укладено угоду між Українським мовно-інформаційним фондом НАН України і Національною академією внутрішніх справ України про спільну науково-методичну діяльність у галузі лінгвістичної експертизи, проведено круглий стіл та розроблено програму спеціального курсу «Лінгвістична експертиза та лінгво-експертна діяльність» для курсантів, слухачів і студентів Національної академії внутрішніх справ України.

Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України підготувало методичку семантико-текстуальної експертизи усного і писемного мовлення, яку було схвалено на засіданні бюро Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України. Метою зазначеної методички є наукове висвітлення (в межах лінгвістичної кваліфікації) питань, які виникають у правозастосуванні через потенційну множинність інтерпретацій змісту повідомлення в тих випадках, коли вони передбачають відмінні юридичні наслідки. Науково обґрунтована методика — це основа фахового розв'язання спірних питань щодо альтернативних інтерпретацій тексту або його елементів, зіставного аналізу тексту та його перекладу, виявлення в тексті висловлень, які є мовленнєвими діями, що мають певні юридичні наслідки, і встановлення змісту цих мовленнєвих дій, розв'язання спірних питань соціолінгвістичного характеру в справах про правовий захист державної мови або мови національної меншини тощо.

В обговоренні доповіді взяли участь в.о. голови Конституційного Суду України член-кореспондент НАПрН України С.П. Головатий; Уповноважений із захисту державної мови Т.Д. Кремень; завідувач відділу стилісти-

ки, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови академік НАН України С.Я. Єрмоленко; академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтєв; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків; голова Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України академік НАН України В.П. Семиноженко; член Президії НАН України академік НАН України Л.В. Губерський.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку інших поточних питань:

- заслухали інформацію президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього про загальне керівництво вирішенням в НАН України питань євроатлантичної інтеграції та міжнародної безпеки;
- постановили оголосити конкурс на заміщення посад директорів наукових установ Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України, Секції хімічних і біологічних наук НАН України, Відділення історії, філософії та права НАН України;
- внесли зміни до Порядку конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт для фінансування за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень»;
- прийняли рішення порушити клопотання про представлення до нагородження відзнаками Верховної Ради України працівників наукових установ НАН України до Дня захисників і захисниць України;
- заслухали інформацію академіка НАН України А.Г. Наумовця про стан виконання заходів з увічнення пам'яті академіка НАН України Б.Є. Патона;
- погодили затвердження головним редактором наукового періодичного видання «Гідробіологічний журнал» члена-кореспондента НАН України Сергія Олександровича Афанасьєва.

Погоджено кандидатуру:

- кандидата географічних наук **Єлістратової Лесі Олександрівни** на посаду завідувача відділу енергомасообміну в геосистемах Державної установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України»;
- доктора технічних наук **Гшовського Сергія Володимировича** на посаду головного наукового співробітника Державної установи «Науковий гідрофізичний центр НАН України»;

- кандидата біологічних наук **Сусуловського Андрія Степановича** на посаду завідувача відділу біосистематики та еволюції Державного природознавчого музею НАН України;

- кандидата історичних наук **Паршина Іллі Леонітовича** на посаду завідувача відділу історії середніх віків Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України;

- доктора медичних наук **Жердьової Надії Миколаївни** на посаду завідувача відділу діагностики та лікування метаболічних захворювань Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України»;

- доктора медичних наук **Косей Наталії Василівни** на посаду завідувача відділу репродуктивного здоров'я Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України».

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України члена-кореспондента НАН України **Зажигалова Валерія Олексійовича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю та вагомий творчий здобутки у галузі хімічної кінетики й каталізу.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- завідувача лабораторії Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук **Волкова Сергія Наумовича** за багатолітню плідну працю вченого і педагога, вагомий здобутки у галузі біофізики макромолекул та значний особистий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів;

- заступника директора з наукової роботи Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук **Засенка Володимира Івановича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю, особисті творчі здобутки та вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів — фахівців у галузі фізики плазми;

- провідного наукового співробітника Українського мовно-інформаційного фонду НАН України кандидата філологічних наук **Симоненко Людмилу Олександрівну** за багатолітню плідну працю вченого і педагога та вагомий особистий внесок у заснування і розвиток наукової школи у галузі розбудови і стандартизації української наукової термінології.

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- головного наукового співробітника Інституту фізики НАН України доктора фізико-математичних

наук **Довбешко Галину Іванівну** за багатолітню плідну наукову і педагогічну працю, високопрофесійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної нанобіофізики;

- провідного наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України доктора фізико-математичних наук **Крячка Євгенія Сергійовича** за багатолітню плідну наукову працю, високопрофесійні здобутки та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі квантової теорії молекулярних систем;

- директора Науково-дослідницького комплексу «Прискорювачально-ядерні системи» Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» кандидата фізико-математичних наук **Зелінського Андрія Юрійовича** за багатолітню плідну працю, високопрофесійні здобутки та активне сприяння розвитку міжнародного співробітництва в галузі прискорювачів заряджених частинок;

- доцента кафедри Національного фармацевтичного університету доктора фармацевтичних наук **Андриюкову Ларису Миколаївну** за плідну і високоєфективну працю, вагомі наукові досягнення та з нагоди 100-річчя від часу заснування університету;

- доцента кафедри Національного фармацевтичного університету доктора фармацевтичних наук **Ковалевську Інну В'ячеславівну** за плідну і високоєфективну працю, вагомі наукові досягнення та з нагоди 100-річчя від часу заснування університету;

- співробітників Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України — завідувача відділу **Балабак Тетяну Пилипівну**; завідувача відділу доктора сільськогосподарських наук **Балабака Олександра Анатолійовича**; завідувача відділу кандидата біологічних наук **Діденко Інну Петрівну**; завідувача відділу кандидата біологічних наук **Музику Григорія Івановича**; ученого секретаря кандидата біологічних наук **Швець Тетяну Анатоліївну** — за вагомий особистий внесок у розвиток біологічної науки, створення видатної пам'ятки садово-паркового мистецтва світового значення, активне сприяння охороні і збереженню рослинного світу та з нагоди 225-річчя від часу заснування установи.

Подякою НАН України відзначено:

- ученого секретаря Інституту проблем реєстрації інформації НАН України кандидата технічних наук **Шанойла Семена Михайловича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю та вагомий особистий внесок у розвиток високих оптичних технологій;

- старшого наукового співробітника Інституту теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України кандидата фізико-математичних наук **Махорта Андрія Пилиповича** за багаторічну плідну наукову працю

та вагомим особистим здобуткам у дослідженні економічних систем методами математичного моделювання;

- завідувача відділу Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України доктора технічних наук **Фальченка Юрія В'ячеславовича** за багатолітню плідну наукову і педагогічну діяльність та вагомий особистий внесок у розвиток технологій дифузійного зварювання легких металів і сплавів;

- трудовий колектив Національного фармацевтичного університету за вагомий особистий внесок у справу забезпечення галузі охорони здоров'я та фармацевтичного сектору національної економіки кваліфікованими фахівцями, тісну співпрацю з установами НАН України, активне сприяння інноваційному розвитку Північного-Східного регіону та з нагоди 100-річчя від часу заснування університету;

- співробітників Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України — заступника директора з наукової роботи кандидата біологічних наук **Грабового Володимира Миколайовича**; директора члена-кореспондента НАН України **Косенка Івана Семеновича**; провідного наукового співробітника кандидата сільськогосподарських наук **Опалка Анатолія Івановича** — за вагомий особистий внесок у розвиток біологічної науки, створення видатної пам'ятки садово-паркового мистецтва світового значення, активне сприяння охороні і збереженню рослинного світу та з нагоди 225-річчя від часу заснування установи;

- групу українських письменників — завідувача кафедри української філології Академії адвокатури України кандидата філологічних наук, професора **Конючук Тетяну Іванівну**; провідного наукового співробітника Інституту філософії НАН України доктора філологічних наук **Литвинова Володимира Дмитровича**; завідувача кафедри словесних дисциплін Луцького педагогічного коледжу кандидата філологічних наук **Мартинюка Миколу Івановича**; професора Полтавського національного педагогічного університету доктора філологічних наук **Степаненка Миколу Івановича**; письменника **Тому Леоніда Васильовича** — за багатолітню плідну творчу працю, високі досягнення у науковій діяльності в літературній галузі, вагомий особистий внесок у розвиток української гуманітаристики та з нагоди 30-ї річниці отримання статусу незалежної Національної спілки письменників України.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту географії НАН України доктора географічних наук **Гукалову Ірину Володимирівну** за багатолітню плідну наукову працю та вагомий особистий внесок у розвиток наукових досліджень у галузі суспільної географії;

- начальника відділу кадрів Інституту географії НАН України **Медведську Валентину Іванівну** за багатолітню сумлінну працю, відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків та особисті здобутки у зміцненні кадрового потенціалу інституту;

- інженера I категорії Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» **Бирків Олену Дмитрівну** за багатолітню сумлінну працю та високий професіоналізм у виконанні посадових обов'язків;

- директора Центру гуманітарної освіти НАН України доктора філософських наук **Рижка Володимира Антоновича** за багатолітню плідну наукову, науково-організаційну і педагогічну працю, вагомий внесок у розвиток вітчизняної філософської науки та значні особисті здобутки у розробленні і впровадженні новітніх методик підготовки аспірантів наукових установ НАН України;

- керівника Сектору забезпечення досліджень Науково-організаційного відділу Президії НАН України кандидата фізико-математичних наук **Котенка Валерія Антоновича** за багаторічну плідну працю, вагомий науковий здобутки у галузі фізичного матеріалознавства та особистий внесок у моніторинг і контроль фінансового забезпечення діяльності наукових установ НАН України;

- молодшого наукового співробітника Відділу міжнародних зв'язків НАН України **Варламову Віру Анатоліївну** за багатолітню сумлінну працю, відповідальне ставлення до виконання посадових обов'язків та особистий творчий внесок у роботу відділу;

- співробітників Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України — головного бухгалтера **Вернюк Людмилу Іванівну**; головного механіка **Вернюка Олександра Анатолійовича**; завідувача ремонтно-будівельного відділу **Ковалика Івана Харитоновича**; керівника служби охорони праці **Мартянова Віктора Сергійовича**; завідувача господарського відділу **Побережного Віктора Денисовича**; заступника директора з загальних питань **Потапова Олександра Олександровича**; старшого лаборанта **Сівко Галину Ульянівну**; головного інженера з підготовки кадрів **Тонкоглас Галину Олексіївну**; головного енергетика **Франка Сергія Афанасійовича** — за вагомий особистий внесок у розвиток біологічної науки, створення видатної пам'ятки садово-паркового мистецтва світового значення, активне сприяння охороні і збереженню рослинного світу та з нагоди 225-річчя від часу заснування установи.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик